

Go(o)d practises

Dag van de godsdienstleraren
De digi-woord-ige jeugd
KUL campus Kortrijk
3 februari 2010

Kathleen Boedt en Lieselot Verbeke

khbo Kathleen Boedt

Jij/ik: ...jaar godsdienstleerkracht

- moeilijker - makkelijker op geworden?
- anders ← alle 'actoren' veranderd
→ context wereld/leven veranderd
- niets is definitief, alles is in wording
ik ben → word mens in relatie met...
- (gods)geloof--godsdienst--de traditie--RK leer
in verandering?
- God (toch) nog de/hetzelfde ?

khbo Kathleen Boedt

---

de context

- ik als L nu
  - mijn **katholieke** thuis en opvoeding
  - L.O.: Bijbelse, moraliserende, liturgische **catechese**
  - S.O.: na mei '68: vacuüm expliciet godsdienstonderricht behalve **1 gdlL**
  - Unief '75-'79: **godsdienstwetenschappen** -> historisch-kritisch, literaire genres in de Bijbel, christendom -> joods-christelijk
  - lerarenopleiding vanaf '80: opleiden binnen 3de **leerplanvisie**
  - **plurale, inter-...woordwereld** - "de 21ste eeuw zal spiritueel zijn"?

↓ ONTMOETING – GELOOFSCOMMUNICATIE ↑

- de studenten PHO, leerlingen SO
  - nog **weinig katholieke** thuis, opvoeding, beleving, initiatie
  - LO en SO: huidige leerplan, geen catechese meer, wel religieuze vorming, geloofspedagogie, godsdienstonderricht
  - toch **weinig inhoudelijke geloofskennis**
  - plurale, multi..., inter-, **digi-, beeld-, mediawereld**

khbo Kathleen Boedt

---

geloofsonderricht: een worstelen?

ook voor leerlingen?

khbo Kathleen Boedt

LEERLING

met zijn levensbeschouwelijke kennis, voelen, ervaring

<p>INHOUD →</p> <ul style="list-style-type: none"> • leven, werkelijkheid 'god' in (nieuwe, andere) <ul style="list-style-type: none"> - ervaringen - zinervaringen - religieuze ervaringen - geloofservaringen <p style="text-align: center;">↑ ↓</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'god' in (andere) visies <p>interpretatiekaders</p>	<p>DOEL</p> <p>levensbeschouwelijk vaardig</p> <ul style="list-style-type: none"> ← attent worden ← opmerken ← luisterend omgaan met ← kritisch omgaan met ← standpunt innemen ← confronteren met pers... ← correlatie met eigen ... ← nieuwe inzichten expliciteren ← van eigen levensbesch.
--	--

Kathleen Boedt

VIA DIDACTISCH PROCES

narratief, communicatief, hermeneutisch, correlatief, abductief leren

vanuit **hermeneutische knooppunten** waarbij 'god' > impuls (> L of II) / voorzet L / ? II / reacties

L soms **Getuige**, soms **Specialist**, vaak **Moderator**
 in reveleren hermeneutische knooppunten
 in mobiliseren leerlingen
 in communicatieproces
 in consolideren reflecties + inzichten
 in integreren

II én L worden **levensbeschouwelijk vaardig-er**

khbo Kathleen Boedt

Tijd maken als 'god' ter sprake komt...

Als je zegt
 dat je iets (god ter sprake (laten) brengen)
 belangrijk en waardevol vindt
 maar in je dagelijks leven (lessen)
 maak je geen tijd
 om hetgeen je zegt belangrijk te vinden,
 is het duidelijk
 dat je het eigenlijk niet belangrijk vindt.

In werkelijkheid heeft alleen dat
 waar je je tijd aan geeft
 waarde in jouw ogen.

De rest zijn woorden Carlos Desoete

khbo Kathleen Boedt

G(o)od practise: "lapjes god"

even op onszelf toepassen...

- Een verwoording over god. Wie zegt:
  - JA! zo denk, voel, ervaar ik ook..
 zo zou ik het ook wel willen verwoorden
  - NEEN! helemaal niet hoe ik denk, voel, ervaar
 of god zou verwoorden
  - NEUTRAAL beroert me niet echt, zegt me niet veel
- Zou je 10 à 15 jaar geleden hetzelfde gezegd hebben?
- Zou een aantal van je ln ook ja/nee op dit lapje zeggen?

al altijd boeiende reacties en open gesprek bij studenten + ln

khbo Kathleen Boedt

---

what's in a word?

"De mens is een zinzoekend wezen. Als we niet een of ander patroon in ons leven ontdekken of er geen betekenis in zien, raken we al snel vertwijfeld. Taal speelt in onze zoektocht naar betekenis een belangrijke rol. Taal is niet alleen een onmisbaar communicatiemiddel, ze helpt ons ook orde te scheppen in de verwarde chaos van onze innerlijke wereld en daar uiting aan te geven. We gebruiken woorden als we willen dat er buiten ons iets gebeurt: we geven een opdracht of doen een verzoek en plotseling verandert alles om ons heen, al is het in nog zo geringe mate. Maar als we spreken (en ik voeg toe: en schrijven) krijgen we ook iets terug: alleen al het in woorden vatten van een idee kan aan dat idee een glans en aantrekkingskracht geven die het eerst niet had. Taal is mysterieus. Als een woord uitgesproken wordt krijgt het een ongreepbare gestalte..." Armstrong, K. (2007). De Bijbel. Roularta Books, p. 9

Interpreteert de luisteraar/lezer een WOORD zoals de spreker/schrijver het bedoelt?

Niet zo moeilijk bij bv. 'stoel' maar zeggen, horen, verstaan, bedoelen, interpreteren.. we, jij, ik hetzelfde met woorden als: geloof, religie, godsdienst, god, katholiek, schepper, wonder, mysterie, transcendent...

khbo Kathleen Boedt

---

woorden zijn ontoereikend

'containerwoord' → uitzuivering → etymologie
 metaforen, symbolische taal → meerzinnigheid

doe de test: bekijk lapje bij linker- en rechter buur
 Interpreteren jullie de uitspraak identiek?

"...Maar aan taal zit per definitie een tekort vast. Er is altijd iets wat ongezegd blijft, iets wat niet in woorden valt uit te drukken. Door ons spraakvermogen worden we ons bewust van de transcendentie die kenmerkend is voor het mens-zijn. Dit alles heeft de manier waarop we de Bijbel lezen beïnvloed, het boek dat voor zowel joden als christenen het Woord van God is. Geschreven teksten vormen een wezenlijk onderdeel van de religieuze zoektocht. Mensen beladen deze heilige teksten met het gewicht van hun diepste verlangens, hun hoogste verwachtingen en hun grootste angsten. En op mysterieuze wijze geven de teksten hun ook iets terug..."

Armstrong, K. (2007). De Bijbel. Roulaarts Books, p. 9-10

khbo

Kathleen Boedts

---

religieus vocabularium

- **taboewoorden** → veel IIn blokkeren
- **lege woorden** voor veel IIn
 geen invulling, kennis, associatie of ervaring
 want geloof en godsdienst behoren doorgaans
 niet tot hun leefcontext van heden en verleden
 niet gevoeld, niet ingevuld door eigen leven⁴
- **bevooroordeelde woorden** > vooringenomen
  - ↳ stempel: conservatief, passé, naïef
    - ↳ eenzijdige interpretatie
      - ↳ dogmatisch, 'preconciliaire invulling
      - ↳ eerste taal

Waar halen leerlingen deze interpretaties?

khbo

Kathleen Boedts

Hoe minder god en geloof in leefwereld IIn, hoe meer in media, reclame, film, muziek, literatuur, sites, humor... → lesimpulsen

- ↳ welke beeldvorming?
  - ↳ eenzijdig
    - ↳ historiserend
    - ↳ moraliserend
    - ↳ dogmatisch
    - ↳ fundamentalistisch
    - ↳ fanatiek
  - ↳ antropomorf en magisch godsbeeld
    - ↳ almachtige supergod
    - ↳ by Bruce Almighty / God is a DJ ↔ Dear God v Monsters of Folk
  - ↳ humor of spot of ridiculisering?
    - ↳ Hans Teeuwen, Mass we pray ↔ Laughing with van Regina Spector

khbo

Kathleen Boedts

Lees maar, er staat niet wat er staat
Kijk maar, je ziet niet louter wat je ziet

- elk religieus spreken is
  - verbeeldend, metaforisch, meerzinnig
  - particulier, beperkt
 toepassing: *het lapje, het beeld dat iemand maar niets vindt, kan een ander heel sterk vinden*
- mysterie, het ongrijpbare, het overstijgende kan je niet vatten, niet vastleggen in gesloten, informatieve taal van leer, dogma's en bewijzen
God is... geloven is... na de dood zullen we... verrijzen is..
- over god spreken in eerste taal is eigenlijk pretentius alsof je weet en vat wie, wat en hoe god is, alsof je beslag op god kan leggen op, alsof je zelf god bent
→ 1ste gebod decalooog → beeldenverbod + naamverbod

Kathleen Boedts

- het is **pretentius** te zeggen wat en hoe god is of zou zijn maar het is even pretentius categoriek te beweren dat er geen god bestaat of kan bestaan
- het doet er mij uiteindelijk niet toe of god op zich wel of niet bestaat het doet er me des te meer toe in **welke god** geloofd en aanbeden wordt want dat merk je wel in de wereld, in je leven

Kathleen Boedts

DIEPTE-ERVARINGEN blijven sporen naar god en doen grijpen naar **religieuze woorden en beelden** om het MEER, het OVERSTIJGENDE te verwoorden

ga na bij favoriete lapjes god

- **natuur liefde**
geweten: roepingervaring, engagement, 'en toch'-ervaring', geraakt door 'het gelaat van de ander'

"...Eigenlijk hoop ik dat er wel iets is. Soms zijn er van die begenadigde momenten waardoor een mens een glimp opvangt van een ervaring of ontroering die er zou kunnen naar verwijzen. Vaak gaat het om een beslissing die zich opdringt, een gevoel dat je iets móét doen. Zo ervoer ik dat ook bij de adoptie van mijn dochter, nadat ik haar had leren kennen en wist dat ze niemand meer had, voelde ik zeer sterk: doe het! Het ging om een betrokkenheid die ver voorbij rationele overwegingen of emotionele impulsen ging. Het was een cruciaal moment waarop we beseften dat een ja of neen beide consequenties zouden hebben. Zulke beslissende momenten staan dicht bij leven en dood en gaan dieper dan ik ben..." Annemie Struyf

Kathleen Boedts

- **grenservaring:** leven – dood - lijden

" Godsdiensten en levensbeschouwingen hebben vanouds antwoorden geformuleerd op de vraag van de mens naar een ultieme heling van gebrokenheid, scheiding en dood. Deze antwoorden functioneren vandaag in nieuwe contexten. In het troosteloze verhaal van de vermietigde levens van jonge kinderen, slachtoffer van meedogenloos geweld en commercie, breken flarden van vertrouwen door in 'goede afloop'. Mensen zijn blijkbaar niet klein te krijgen in hun hunkering naar een geheel bestaan. "

Huub Oosterhuis

- G(od) practise i.v.m. diepte-ervaring in sterven:
Oscar en oma rozerood Lieselot Verbeke

khbo

Kathleen Boedts

---

ware woorden en beelden

- woorden, beelden, verhalen over diepte-ervaringen zijn niet en moeten niet juist (= zo waarneembaar gebeurd) zijn
- zijn **waar**, waarachtig, **ware interpretaties**
- want **levensecht**: zo gaat het in het leven
- kan zeer divers verwoord en meerzinnig verbeeld worden: zo zou het mogelijks kunnen zijn
- Bijbelse ware verhalen → narratief spreken → leesleutels

Waar het mij om gaat,
is niet dat deze oude volken letterlijke verhalen vertelden en
dat wij nu zo slim zijn ze symbolisch uit te leggen,
maar dat zij ze in symbolische zin vertelden
en dat wij zo stom zijn ze letterlijk te nemen. J.D. Crossan

khbo

Kathleen Boedts

---

niet één waarheid maar vele waarheden niet één waar beeld maar vele ware beelden

- pluraliteit in religies en godsdiensten
- zo ook heel **diverse godsbeelden in Bijbel** zelfs **tegenstrijdige** naast en na elkaar
want diverse **literaire genres** en **diverse context**
  - van vertelde ervaring en gebeuren
  - van schrijver
  - van geadresseerde of lezer
- bepalen de beelden en de interpretaties
- dus ook intern particulier en beperkt
- dus ook projecties en wishfull thinking
- sommige meer waar dan andere

khbo

Kathleen Boedts

JHWH-beeld

JHWH: er zijn voor, ik ben er voor jou: **LIEFDE**

- > abstract genoeg
- > concreet genoeg (hoor-, spreek-, relatie-, doebeeld)
- > niet te antropomorf (m. vr.)
- > niet maar iets
- > leven-gevend
- > botst niet met mijn denken, voelen, ervaren
- > persoonlijke verbeelding, invulling mogelijk

go(o)d practise:

het godsbeeld van kortfilm 'God is a DJ'

vergelijken met Ex 2-3: roeping van Mozes, naamgeving

Kathleen Boedts

De godsdienstleerkracht als Mozes, als Jacob, als JHWH...?
Jacob Epstein 'Jacob en de engel' Tate Gallery Londen

Kathleen Boedts

---

criterium: is geloofsbeeld humaniserend?

criterium > < mijn traditie

"Als ik het van de uitspraken van de Kerk over euthanasie en homoseksualiteit zou moeten laten afhangen, was ik al lang katholiek af. Of als ik de geschiedenis van de kerk met al zijn machtsvertoon en misbruik belangrijker zou achten dan wat ik zelf in de Bijbel ontdek. Tegenwoordig ben ik blij met mijn katholieke opvoeding, de verhalen uit de Bijbel, de idee van God en zijn menselijke gedaante. Ik vind er nu in het midden van mijn leven genoeg betekenissen in waarmee ik verder kan. Als ik met de Koran, de Veda's of de I Ching was opgevoed had ik er waarschijnlijk even veel in gevonden. De ene schrift is niet heiliger dan de andere. Ze benoemen allemaal het wezen van de mens en de wereld..."

Oscar Van den Boogaard

Kathleen Boedts

- principiële "oerbeeld" voorop → mythos
- is het geloof, het beeld **levengevend?** (schepper)
humaniserend?
bevrijdend?

(bevrijder)
- kan nooit: 'in naam van een god' dodend zijn
- geen almachtsbeeld
→ tenzij anders-mchtig
- geen sadistisch godsbeeld
geen masochistisch mensbeeld
- godsdienst is mensendienst
cfr. dubbelgebod van de liefde

khbo Kathleen Boedts

---

authenticiteit in de ontmoeting

- moeilijk als leerkracht G en S en M tegelijk
- je kan niet buiten of tegen jezelf, je denken, voelen, ervaren als GSM optreden
- "mijn rooms-kath. godsdienst "
vgl. de god van Abraham, Isaak en Jacob
- je voorkeursbeelden, je persoonlijk geloofsspreken ook niet 'dogmatiseren'
- openheid en receptief luisteren bewaren
is noodzaak voor ontmoeting
(atheïsme soms even dogmatisch fanatiek)
- gemakkelijker om te zeggen wat niet juist en wat niet waar is → wat ik niet kan geloven
- je kan maar in lesproes brengen wat je mooi, sterk vindt, waarin je herkent, wat aantrekt of afstoot

khbo Kathleen Boedts

---

ik weet het (ook) niet

- "Mevrouw, geloof jij in God? Ben jij christen? katholiek?"
- "**Wat versta jij onder ...??**
zeker niet als..."
- ik geloof = ik zoek, twijfel, worstel, vind, verlies, ... en hervind, ik weet het niet, ik vraag en zoek en vind geen definitief of bevredigend antwoord... en dan soms toch even
- ben ik dan agnost of een zacht atheïst?
> **agnosticisme is een bescheiden, open grondhouding**

go(o)d practise: "Godshop" met citaten, beelden, symbolen...! / In als winkelier wat in uitverkoop, promotie, prijs-kwaliteit? basisartikelen?

khbo Kathleen Boedts

Eigenlijk geloof ik niets,
en twijfel ik aan alles, zelfs aan U
Maar soms, wanneer ik denk
dat Gij waarachtig leeft,
dan denk ik,
dat Gij liefde zijt,
en eenzaam,
en dat, in dezelfde wanhoop,
Gij mij zoekt
zoals ik U

khbo Kathleen Boedt Gerard
